

УДК 364-786:378.147

DOI <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2026-1-145-154>

Школяр Лілія Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри філософії

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

м. Київ, Україна.

zatdbk1@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-8087-7125>

Панічевська Євгенія Леонідівна,

викладачка кафедри філософії

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

м. Київ, Україна.

evgeniapanichevska@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-1679-1074>

Кадацька Ольга Миколаївна,

кандидатка економічних наук,

викладачка кафедри філософії

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,

м. Київ, Україна.

Olganikkad@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-5180-7192>

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ДО НАДАННЯ ПОСЛУГИ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ, МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ОСВІТНІ РІШЕННЯ

Постановка проблеми. Актуальність дослідження обумовлена різким зростанням потреби в якісній системі раннього втручання в Україні, що зумовлено як довготривалими структурними викликами, так і наслідками повномасштабної війни, яка суттєво підвищила ризики для здоров'я, розвитку та психоемоційного стану дітей раннього віку. В умовах масового переміщення населення, зростання рівня стресу серед батьків, збільшення випадків передчасних пологів, перинатальних уражень і порушень розвитку особливої ваги набуває своєчасне виявлення потреб дитини та комплексна міждисциплінарна підтримка сім'ї. Раннє втручання розглядається як стратегічно

важливий механізм запобігання інвалідизації, розвитку вторинних порушень і посилення стійкості сімей, проте ефективність його реалізації значною мірою залежить від кадрового потенціалу та якості професійної підготовки фахівців. Наявний дефіцит кадрів, нерівномірна географічна доступність послуги, недостатня інтеграція технологій раннього втручання в освітні програми закладів вищої освіти, а також обмежений розвиток практикоорієнтованих форм навчання підкреслюють нагальність модернізації системи підготовки соціальних працівників. Включення до навчальних планів дисциплін, сфокусованих на вікову психологію, ранню діагностику, сімейноцен-

трований та доказовий підходи, корекційно-реабілітаційні технології й міжпрофесійну взаємодію, сприятиме формуванню компетентностей, необхідних для ефективної роботи з дітьми раннього віку та їхніми сім'ями. Така модернізація дозволить забезпечити своєчасне виявлення ризиків порушень розвитку, підвищити якість підтримки сімей у кризових умовах, зміцнити кадровий потенціал галузі й розвинути інклюзивне середовище, здатне відповідати міжнародним стандартам. Отже, актуальність статті визначається потребою в системній інституціоналізації раннього втручання, удосконаленні підготовки фахівців соціальної роботи та інтеграції сучасних освітніх і практикоорієнтованих підходів у систему вищої освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Відповідно до даних Міністерства соціальної політики України у прийнятій «Концепції створення та розвитку системи раннього втручання» (Концепція створення та розвитку системи раннього втручання, 2021) зазначається, що понад 250 тис. сімей з дітьми віком до чотирьох років потенційно потребують послуги раннього втручання. З метою реагування на ці потреби Міністерством соціальної політики ініційовано експериментальний проєкт підготовки команд раннього втручання, який дозволяє охопити підтримкою близько 3,3 тис. сімей на рік. межах проєкту визначено тарифні механізми оплати соціальної складової послуги, що ґрунтуються на базовій ставці для команди у складі трьох фахівців: фахівця із соціальної роботи/соціального працівника, психолога та ерготерапевта або фізичного терапевта (Про реалізацію експериментального проєкту..., 2025; Масштабування послуги раннього втручання, 2025).

Згідно зі звітом UNICEF–WHO (Global report on children with developmental disabilities..., 2023), приблизно 7,5% дітей віком до п'яти років мають порушення розвитку, що актуалізує потребу в системній інтеграції послуги раннього втручання в інфраструктуру охорони здоров'я та освіти.

Аналіз наукових доробок, присвячених проблематиці раннього втручання, засвідчує,

що проблематика раннього втручання вже стала предметом ґрунтовного опрацювання у вітчизняній і міжнародній науковій літературі та охоплює широкий спектр питань – від теоретичного обґрунтування моделі послуги до розроблення практичних механізмів її впровадження та професійної підготовки фахівців. У вітчизняному науковому просторі значний внесок зробили Н. Баташева, Н. Горішна, О. Кривоногова, М. Кропівницька, Г. Кукуруза, Т. Панченко, І. Пасічник, Л. Прохоренко, Г. Слозанська, І. Сухіна та інші, чий праці висвітлюють методологічні засади, зміст, міждисциплінарні підходи та організаційні моделі реалізації послуги раннього втручання в Україні. У міжнародному науковому дискурсі тему розвивають J. Zubler, C. Boyle, M. Perez, K. Rios, S. Tracey, K. Tollan, K. Underwood, R. Jezgawi та інші, які зосереджують увагу на стандартах якості, сімейноцентричному підході, доказових практиках і системах підготовки кадрів у сфері раннього втручання. Сукупність цих досліджень формує наукове підґрунтя для удосконалення політики, професійних компетентностей та практик надання послуги раннього втручання.

Попри суттєві наукові напрацювання, низка проблем залишається недостатньо розробленою. Зокрема, нерозв'язаними залишаються питання комплексної інтеграції раннього втручання в освітні програми закладів вищої освіти, відповідності змісту підготовки фахівців сучасним кадровим потребам системи, визначення оптимального набору компетентностей для роботи в мультидисциплінарних командах, а також методичного забезпечення формування професійної готовності до роботи з дітьми раннього віку з порушеннями розвитку чи ризиком їх виникнення. Саме ці аспекти потребують додаткового теоретичного уточнення та практичного опрацювання, що і зумовлює тематичну спрямованість цієї статті.

Методика дослідження ґрунтується на використанні комплексу загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема: аналізу нормативно-правових документів та міжнародних звітів, що дозволив визначити інституційні передумови формування та функціонування

системи раннього втручання; порівняльно-історичного аналізу, спрямованого на виявлення тенденцій розвитку системи раннього втручання у світовій практиці структурно-функціонального аналізу, застосованого для визначення місця цього напрямку в професійній підготовці соціальних працівників; case-аналізу, який використовується для обґрунтування можливостей інтеграції змісту підготовки в освітній програмі КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Застосування зазначених методів забезпечило отримання комплексного уявлення про сучасний стан і перспективи розвитку системи раннього втручання в Україні та її зв'язок із професійною освітою майбутніх фахівців соціальної сфери.

Мета статті – комплексний аналіз сучасного стану розвитку системи раннього втручання в Україні та обґрунтування необхідності її інтеграції в систему академічної підготовки майбутніх соціальних працівників, включно з оцінюванням кадрових і організаційних потреб, вимог до освітніх програм і навчальних компонентів, що формують професійні компетентності у сфері підтримки сімей з дітьми раннього віку з порушеннями розвитку чи ризиком їх виникнення, а також представленням кейсу впровадження відповідного змісту підготовки на спеціальності «Соціальна робота та консультування» в КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Виклад основного матеріалу. Завдання фахівців раннього втручання полягає у комплексному визначенні медичних, освітніх та соціальних потреб дитини та розробленні у співпраці з батьками шляхів створення оптимального середовища, яке забезпечує її гармонійний розвиток.

Послуга раннього втручання розпочинається з комплексної оцінки онтогенезу та здійснюється на основі загальноприйнятої схеми ключових етапів розвитку дитини у віці від 0 до 4 років, яка застосовується в педагогіці, психології, медицині та практиці раннього втручання. Саме тому ознайомлення з віковою та диференційною психологією, основами дитячого розвитку, методами ранньої діагностики та соціальної підтримки є обов'язковою навчальною складовою для

здобувачів спеціальності «Соціальна робота та консультування», оскільки забезпечує формування професійних компетентностей, необхідних для подальшої практичної діяльності у сфері підтримки дітей раннього віку та їхніх родин. У процесі комплексної оцінки мають враховуватися як нормативні показники розвитку, так і індивідуальні характеристики дитини, зокрема темп її розвитку, наявні здібності, умови сімейного та соціального середовища, стан здоров'я та генетичні чинники. Водночас можливі значні відхилення від нормативних показників розвитку, які потребують ретельного моніторингу та професійної інтерпретації, оскільки можуть бути маркерами затримки чи порушень розвитку, що вимагає своєчасного залучення трансдисциплінарної команди фахівців. З огляду на це, включення у навчальні плани дисциплін, пов'язаних з раннім розвитком дитини, нейропсихологією, основами корекційно-реабілітаційної роботи, соціально-педагогічним консультуванням та організацією міжвідомчої взаємодії, є необхідною передумовою формування професійної готовності майбутніх соціальних працівників до реалізації послуги раннього втручання на практиці.

Раннє втручання розглядається як системний, міждисциплінарний процес надання спеціалізованої комплексної підтримки дітям раннього віку з ризиками порушень розвитку або з уже встановленими порушеннями, який може надаватися у різних організаційних форматах – очному, дистанційному, індивідуальному та груповому, а також у різних середовищах: у домашніх умовах, у закладах дошкільної освіти, у центрах соціального захисту, службах охорони здоров'я, установах соціального обслуговування та у спеціалізованих центрах раннього втручання. Його мета полягає у сприянні когнітивному, психомоторному (психофізичному), соціально-поведінковому, емоційному та мовленнєвому розвитку дітей, підвищенні їхнього добробуту, соціальній інтеграції та загальному покращенні якості життя сім'ї.

Водночас важливим компонентом раннього втручання є системна робота з батьками та іншими первинними доглядачами, яка

спрямована на підвищення їхньої компетентності, розвиток навичок ефективної взаємодії з дитиною та формування ресурсності сімейного середовища. Підвищення батьківської компетентності розглядається не як допоміжний, а як базовий елемент послуги, адже саме батьки проводять з дитиною більшість часу, визначають характер щоденних активностей, формують умови догляду, навчання й стимуляції розвитку. У сучасних моделях раннього втручання акцент робиться на сімейноцентричному та коучинговому підходах, які передбачають залучення батьків як рівноправних учасників міждисциплінарної команди, здатних приймати обґрунтовані рішення щодо підтримки розвитку своєї дитини.

Підвищення компетентності батьків охоплює декілька ключових напрямів: забезпечення їх достовірною інформацією про закономірності психофізичного розвитку дитини; формування навичок спостереження та розпізнавання ранніх ознак можливих порушень; навчання методам стимуляції розвитку у повсякденних рутинних; розвиток емоційної чутливості до потреб дитини; формування навичок позитивного реагування на поведінкові труднощі; зміцнення батьківської впевненості та стресостійкості. Окреме значення мають освітні та підтримувальні програми для батьків, спрямовані на зниження рівня тривоги, профілактику емоційного вигорання та усвідомлення власної ролі в реалізації індивідуальної програми розвитку.

Робота з батьками здійснюється через різні формати: індивідуальні консультації, сімейні сесії, групові тренінги, тематичні семінари, практичні заняття з моделювання взаємодії, домашні завдання, а також дистанційні форми супроводу. Фахівці не лише надають рекомендації, але й демонструють практичні прийоми, проводять сумісні ігрові або навчальні ситуації з дитиною та батьками, здійснюють супервізійний зворотний зв'язок щодо щоденних практик догляду й розвитку. Така форма співпраці забезпечує розвиток партнерських стосунків між фахівцями та сім'єю, сприяє формуванню стійкої мотивації до активної участі у процесі раннього втручання та підвищує

ефективність реалізації індивідуальної програми підтримки.

Кадровий потенціал системи раннього втручання зазнав додаткового навантаження через мобілізацію фахівців, зростання попиту на послугу та необхідність роботи в умовах підвищеного стресу та обмежених ресурсів. Це підкреслює важливість інтеграції спеціальних навчальних компонентів, спрямованих на кризове консультування, роботу з травмою, психоемоційну підтримку дітей та батьків, а також розвиток навичок міждисциплінарної координації у надзвичайних умовах. Врахування цих аспектів у підготовці майбутніх соціальних працівників забезпечує їх здатність не лише застосовувати міжнародні стандарти раннього втручання, а й адаптувати їх до умов війни, підтримувати сім'ї в кризових ситуаціях та мінімізувати ризики вторинної інвалідизації дітей. З огляду на складність і багатокomпонентність процесу раннього втручання, це вимагає від майбутніх фахівців володіння знаннями з вікової психології та психофізіології раннього дитинства, методів ранньої діагностики та оцінки розвитку, сімейноцентричного підходу, міжвідомчої взаємодії, соціального супроводу сім'ї, корекційно-реабілітаційних технологій, консультування та кейс-менеджменту. Крім того, навички індивідуальної та групової роботи, різноформатного консультування й ефективної взаємодії з родиною є невід'ємною складовою професійної підготовки фахівця соціальної роботи.

Як було зазначено вище, на сучасному етапі розвитку системи раннього втручання можна констатувати недостатній рівень сформованості кадрового потенціалу в сфері соціальної роботи, зокрема відсутність достатньої кількості фахово підготовлених спеціалістів, здатних професійно забезпечувати надання цієї послуги відповідно до міжнародних стандартів. У зв'язку з цим практикуючим членам мультидисциплінарних команд раннього втручання рекомендується проходження додаткових освітніх програм, спеціалізованих тренінгів та підвищення кваліфікації, спрямованих на опанування технологій надання послуги. Таке професійне вдосконалення є необхідним для формування актуальних знань, практичних

умінь і компетентностей, що забезпечують ефективну міждисциплінарну взаємодію, розроблення і впровадження індивідуальних програм підтримки, застосування доказових підходів у роботі з дітьми раннього віку та їхніми сім'ями, а також здійснення комплексного оцінювання результативності та ефективності втручання. Здобуття додаткових компетентностей з технологій надання послуги раннього втручання можливо завдяки:

- розробленим онлайн курсам від Української асоціації раннього втручання: «Вступ до раннього втручання» (Онлайн-курс для фахівців. Вступ до раннього втручання); «Послуга раннього втручання – перша сходи́нка інклюзії. Сучасне раннє втручання: наукові основи та практичне впровадження», «Послуга раннього втручання – перша сходи́нка інклюзії. Зміна парадигми в наданні послуги раннього втручання – погляд фахівців», «Послуга раннього втручання – перша сходи́нка інклюзії. Цикл послуги раннього втручання», «Послуга раннього втручання – перша сходи́нка інклюзії. Вихід з послуги раннього втручання: “Програма переходу” як завершальний етап надання послуги», «Послуга раннього втручання очима батьків» (Навчальні курси);

- програмі навчання (підвищення кваліфікації) спеціалістів і фахівців, які задіяні в управлінні системою раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя (Наказ Мінсоцполітики від 29.09.2021 р. № 552), яка охоплює теоретичну підготовку, тренінги, стажування та практичні заняття, ведення окремих випадків роботи з сім'ями під супервізією тощо;

- програмі навчання фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності, спрямовану на засвоєння базових знань, необхідних для забезпечення надання соціальних послуг в умовах, пристосованих до потреб окремих категорій осіб; формування та розвиток основних практичних навичок з догляду за окремими категоріями осіб, з організації розв'язання їхніх фізичних, психологічних, духовних і соціальних проблем; формування та розвиток навичок безконфліктного спілкування, уважного

поводження та ефективної комунікації; запобігання емоційному вигоранню та його профілактика (Типова програма навчання фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності, 2021);

- проведенню тренінгів національною командою тренерів з раннього втручання в т.ч. за фінансової підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ);

- проекту навчання та сприяння обміну досвідом, який реалізується за фінансової підтримки Німецького банку розвитку (KfW) та надає доступ до оновленої інформації як-от: список команд раннього втручання в громадах України, із зазначенням місця знаходження надавачів послуги, їх фаховим складом, актуальних контактів, інформацію оновлено 29 жовтня 2025 року (Список команд раннього втручання в громадах України, 2025).

Станом на початок 2025 р. спеціалізоване навчання пройшли фахівці Києва та Київської області, а отже послуга раннього втручання вже фахово реалізується у восьми територіальних громадах Київської області: Ірпінській, Бучанській, Миронівській, Вишгородській, Броварській, у м. Славутич, с.Гатне і с-щі Велика Димерка. Шість команд раннього втручання надають послуги у м. Києві, надавачами послуг є громадські організації, міський і районні центри реабілітації, інклюзивно-ресурсні центри.

Незважаючи на наявність нормативної бази та програм підготовки і перепідготовки дотичних спеціалістів, чисельність фахівців, здатних професійно надавати послугу раннього втручання відповідно до міжнародних стандартів, не відповідає потребам понад 250 тис. сімей, що потенційно потребують такої підтримки. У зв'язку з цим, відповідно до листа Міністерства освіти і науки України № 1/9144-23 від 23.06.2023, заклади вищої освіти зобов'язані інтегрувати тематику раннього втручання у процес розширеної підготовки фахівців, забезпечуючи реалізацію вимог професійного стандарту фахівця із раннього втручання при оновленні освітніх програм спеціальностей галузі знань А Освіта, І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення

і програм підвищення кваліфікації відповідних фахівців.

Щоб проілюструвати інтеграцію міжнародних стандартів у національну підготовку соціальних працівників, розглянемо освітню програму КПП ім. Ігоря Сікорського, яка готує фахівців з соціальної роботи та пропонує окремий освітній 4-кредитний компонент циклу професійної підготовки «Раннє втручання і технології допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку» (ОПП «Міжнародні соціальні проєкти та волонтерська діяльність», 2025). Передбачається, що випускники даної ОПП будуть володіти сучасними знаннями та практичними навичками у сфері раннього втручання, що дозволить їм: комплексно оцінювати розвиток дітей раннього віку та своєчасно виявляти ризики чи порушення; застосовувати технології допомоги дітям із особливими освітніми потребами та їхнім сім'ям; організовувати міждисциплінарну взаємодію з фахівцями охорони здоров'я, психологами, педагогами та соціальними працівниками; розробляти та реалізовувати індивідуальні програми підтримки для дітей та їхніх батьків; сприяти інклюзивності освітнього середовища, формувати толерантне ставлення суспільства до дітей з порушеннями розвитку, тощо та підвищить молодим фахівцям конкурентоспроможність на ринку праці.

Поняття та принципи раннього втручання; законодавчі та етичні аспекти раннього втручання: права дітей та сімей, правова основа; основні підходи, принципи та стратегічні напрями; оцінка розвитку дітей раннього віку: методи і критерії оцінки порушень розвитку; порушення розвитку у дітей раннього віку (фізичні, когнітивні, мовленнєві, емоційні та соціальні); види технологій допомоги (реабілітаційні, корекційні, навчальні та інклюзивні підходи); інтервенція в соціально-емоційному розвитку дітей: роль батьків та родини в процесі раннього втручання; міждисциплінарний підхід у наданні допомоги (взаємодія педагогів, психологів, логопедів, фізіотерапевтів тощо); міжнародні стандарти і методики раннього втручання – розгляд таких питань запропоновано на вивчення дисципліни «Раннє

втручання і технології допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку».

В ході опанування освітнім компонентом, здобувачі набувають наступних компетентностей: здатність розуміти теоретичні основи та принципи раннього втручання (концепція раннього втручання, етапи розвитку дітей від народження до 4 років у когнітивній, сенсомоторній, соціально-емоційній та мовленнєвій сферах, типи порушень та особливості їх прояву); здатність здійснювати первинне й поглиблене оцінювання розвитку дітей раннього віку (методи скринінгу, спостереження, аналізу поведінки, визначення потреб дитини та сім'ї); здатність добирати та застосовувати технології допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку (опанування корекційно-розвиткових, педагогічних, реабілітаційних та асистивних технологій); здатність планувати індивідуалізовані програми раннього втручання (формування цілей, вибір методів, складання індивідуального плану втручання); здатність налагоджувати партнерську взаємодію з батьками дітей, мультидисциплінарною командою фахівців системи раннього втручання (комунікативні навички, навички консультивання, підтримки сім'ї, формування позитивної взаємодії); здатність забезпечувати інклюзивне середовище (розуміння принципів інклюзивності, уміння адаптувати середовище, матеріали та діяльність відповідно до потреб дитини раннього віку); здатність дотримуватися етичних норм і правових вимог у сфері раннього втручання (знання нормативної бази, принципів конфіденційності, інформованої згоди та етичної взаємодії з сім'єю); здатність аналізувати ефективність застосованих технологій та коригувати втручання (уміння відстежувати динаміку розвитку, оцінювати результати інтервенції та обґрунтовано змінювати стратегії).

Після опанування дисципліни здобувачі освіти мають продемонструвати такі результати навчання: знати та розуміти теоретико-методологічні засади виховання, догляду та підтримки дітей раннього віку з порушеннями розвитку, а також вікові та психофізіологічні особливості їхнього розвитку на різних етапах

життя; оперувати знаннями щодо змісту, форм, методів, принципів і алгоритму впровадження послуги раннього втручання, орієнтуватися в сучасних підходах і моделях її реалізації; розуміти та обґрунтовувати принципи організації міждисциплінарної та трансдисциплінарної взаємодії фахівців команди раннього втручання, забезпечувати ефективну міжпрофесійну комунікацію; знати вимоги та правила ведення документації й оформлення індивідуальних справ отримувачів послуг раннього втручання відповідно до чинних стандартів та етичних норм; надавати психологічну підтримку сім'ям, зокрема батькам дітей з порушеннями розвитку, під час кризових ситуацій і в процесі супроводу у системі послуги раннього втручання, використовуючи сучасні методи консультування та кризового втручання.

Розроблена навчальна програма орієнтована не лише на опанування здобувачами фундаментальних теоретичних знань, але й на цілеспрямований розвиток практичних умінь і професійних компетентностей. Такий підхід забезпечує можливість майбутнім соціальним працівникам глибоко та всебічно засвоїти зміст дисципліни, оволодіти сучасними технологіями та методами роботи в системі раннього втручання, а також зрозуміти специфіку взаємодії з сім'ями, які виховують дітей раннього віку з порушеннями розвитку. Практична спрямованість програми сприяє формуванню здатності ефективно застосовувати отримані знання у реальних професійних ситуаціях, приймати обґрунтовані рішення, організовувати міждисциплінарну співпрацю та забезпечувати якісну підтримку сім'ям у кризових обставинах. Завдяки цьому досягається комплексна підготовка фахівців, здатних до компетентної та етично виваженої реалізації послуги раннього втручання.

Соціальний працівник виступає центральною ланкою в системі раннього втручання, координуючи роботу мультидисциплінарної команди, оцінюючи потреби дитини та її сім'ї, організовуючи соціальний супровід та забезпечуючи доступ до необхідних ресурсів, причому ефективність надання послуги значною мірою визначається його професійною

компетентністю. Незважаючи на наявність професійного стандарту фахівця із раннього втручання та встановлених процедур сертифікації, в Україні зберігається розрив між нормативними вимогами та реальним рівнем академічної та практичної підготовки соціальних працівників, що підкреслює нагальну потребу модернізації освітніх програм та розвитку практикоорієнтованих компетентностей. Інтеграція тематики раннього втручання у навчальні плани закладів вищої освіти, розвиток навичок міжпрофесійної взаємодії, консультування сімей та співпраця з фахівцями інших галузей є критичною для формування готовності здобувачів до ефективної практичної діяльності, а формування професійної компетентності майбутніх соціальних працівників передбачає опанування знань з вікової та диференційної психології, нейропсихології, основ ранньої діагностики та оцінки розвитку дитини, корекційно-реабілітаційних технологій, кейс-менеджменту, міжвідомчої взаємодії та інклюзивної практики. Сучасні освітні програми, зокрема «Раннє втручання і технології допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку», забезпечують комплексне засвоєння теоретичних знань та практичних навичок, включаючи розроблення індивідуальних програм допомоги, ефективну комунікацію з батьками та міждисциплінарну співпрацю, що підвищує професійну готовність випускників та їхню конкурентоспроможність на ринку праці. Для забезпечення високої якості послуги раннього втручання необхідним є безперервне підвищення кваліфікації фахівців, проходження спеціалізованих тренінгів, практичних стажувань та супервізійна підтримка, що сприяє застосуванню доказових підходів у роботі з дітьми та сім'ями, а системне урахування сучасних освітніх, нормативних і міжнародних стандартів та їх інтеграція у підготовку соціальних працівників є запорукою ефективного розвитку дитини, підтримки сімей та підвищення якості соціальних послуг в Україні.

Висновки. Отже, послуга раннього втручання в Україні сьогодні є стратегічно важливою складовою системи підтримки дітей із порушеннями розвитку та їхніх сімей,

забезпечуючи своєчасне виявлення ризиків, комплексну міждисциплінарну допомогу та інтеграцію медичних, психологічних, педагогічних і соціальних ресурсів. Ефективність її реалізації значною мірою залежить від кваліфікації фахівців, розвитку їхніх практичних навичок і здатності до міжпрофесійної взаємодії, а також від доступності послуги для всіх родин незалежно від соціально-економічного статусу. Попри наявність розвиненої нормативної бази та підтверджений міжнародними й національними дослідженнями високий суспільний запит, між задекларованими вимогами та реальною готовністю фахівців все ще існує відчутний дисбаланс. Ключовим викликом залишається кадровий дефіцит та недостатній рівень спеціалізованих компетентностей, що ускладнює реалізацію сімейноцентричного, міждисциплінарного та доказового підходів, на яких базується ефективна система раннього втручання. Сучасні освітні програми для соціальних працівників мають спрямовуватися на формування компетентностей, необхідних для комплексного оцінювання потреб дитини та сім'ї, розробки та реалізації індивідуальних планів раннього втручання, забезпечення партнерської взаємодії з батьками та мультидисциплінарною командою, а також сприяння інклюзивності та підвищенню якості життя сім'ї. Відтак розвиток системи раннього втручання в Україні не лише відповідає міжнародним стандартам, а й створює передумови для посилення соціальної інклюзії та раннього запобігання інвалідизації дітей.

Аналіз сучасних освітніх програм, зокрема кейсу спеціальності «Соціальна робота та консультування» КПП ім. Ігоря Сікорського, демонструє потенціал інтеграції міжнародних стандартів та практик раннього втручання

в академічну підготовку майбутніх соціальних працівників. Включення відповідних навчальних компонентів, розширення практичної підготовки, упровадження супервізії, тренінгових та кейс-орієнтованих методів навчання створює реальні передумови для зміцнення кадрового потенціалу. Такий розвиток є критично важливим з огляду на потребу не лише у фахівцях, здатних працювати з дітьми раннього віку, а й у високому рівні міжсекторальної координації між медичними, соціальними, психологічними та освітніми установами.

Подальше розширення системи раннього втручання має ґрунтуватися на комплексному підході, що охоплює підвищення географічної доступності послуги, удосконалення підготовки та сертифікації фахівців, впровадження ефективних управлінських механізмів та посилення доказової складової практики. Це забезпечить стійку підтримку дітей із високими ризиками порушень розвитку, підвищить здатність сімей активно залучатися у процес втручання й сприятиме формуванню інклюзивного середовища, яке мінімізує ризики інвалідизації та покращує соціальну ефективність системи загалом. Інституціоналізація якісної підготовки кадрів таким чином постає ключовою умовою результативності раннього втручання та довгострокового благополуччя дітей і їхніх родин.

Перспективи у підготовці фахівців, здатних працювати з дітьми раннього віку, полягають у вдосконаленні освітніх технологій – зокрема тренінгових, симуляційних, супервізійних і дуальних моделей навчання – та розробленні механізмів інтеграції змісту раннього втручання в програми бакалаврату й магістратури поряд із формуванням ефективної системи підвищення кваліфікації та сертифікації практиків.

Література

1. Концепція створення та розвитку системи раннього втручання : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 травня 2021 р. № 517-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/517-2021-p?utm_source=chatgpt.com#Text
2. Про реалізацію експериментального проєкту щодо запровадження договірної форми надання соціальної складової послуги раннього втручання : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2025 р. № 788. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/788-2025-п#Text>
3. Масштабування послуги раннього втручання. *Сайт Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/v-ukrayini-masshtabayetsya-posluha-rannoho-vtruchannya-rishennya-uryadu>

4. Global report on children with developmental disabilities: from the margins to the mainstream. Executive summary. Geneva : World Health Organization and the United Nations Children's Fund (UNICEF), 2023. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240080232>
5. Онлайн-курс для фахівців. Вступ до раннього втручання. URL: <https://study.ed-era.com/es/courses/course/5134>
6. Навчальні курси. URL: <https://uaei.org.ua/navchannya/navchalni-kursy>
7. Типова програма навчання (підвищення кваліфікації) спеціалістів і фахівців, які задіяні в управлінні системою раннього втручання для забезпечення розвитку дитини, збереження її здоров'я та життя : Наказ Мінісоцполітики від 29.09.2021 р. № 552. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/6135.html>
8. Типова програма навчання фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності : Наказ Міністерства соціальної політики України від 15 березня 2021 року № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0550-21#Text>
9. Список команд раннього втручання в громадах України. *ЮНІСЕФ Україна*, 2025. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/early-intervention-teams-list>
10. ОПП «Міжнародні соціальні проекти та волонтерська діяльність». *КПІ ім. Ігоря Сікорського*. Київ, 2025. URL: https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/oop/i10_oppb_mspvd_2025.pdf

References

1. Kontseptsiiia stvorennia ta rozvytku systemy rannoho vtruchannia: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26 travnia 2021 r. № 517-r [Concept for the creation and development of an early intervention system: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 517-r dated 26 May 2021]. (2021). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/517-2021-p?utm_source=chatgpt.com#Text [in Ukrainian].
2. Pro realizatsiiu eksperymentalnoho proektu shchodo zaprovadzhennia dohovirnoi formy nadannia sotsialnoi skladovoi posluhy rannoho vtruchannia: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 2 lypnia 2025 r. № 788 [On the implementation of a pilot project to introduce a contractual form of providing the social component of early intervention services: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 788 of 2 July 2025]. (2025). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/788-2025-p#Text> [in Ukrainian].
3. Masshtabuvannia posluhy rannoho vtruchannia. Sait Ministerstva sotsialnoi polityky, simi ta yednosti Ukrainy [Scaling up early intervention services. Website of the Ministry of Social Policy, Family and Unity of Ukraine]. Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/v-ukrayini-masshtabuyetsya-posluha-rannoho-vtruchannya-rishennya-uryadu> [in Ukrainian].
4. Global report on children with developmental disabilities: from the margins to the mainstream. Executive summary. Geneva: World Health Organization and the United Nations Children's Fund (UNICEF). (2023). Retrieved from <https://www.who.int/publications/i/item/9789240080232>
5. Onlain-kurs dlia fakhivtsiv. Vstup do rannoho vtruchannia [Online course for specialists: Introduction to Early Intervention]. (n.d.). Retrieved from <https://study.ed-era.com/es/courses/course/5134> [in Ukrainian].
6. Navchalni kursy [Training courses]. (n.d.). Retrieved from <https://uaei.org.ua/navchannya/navchalni-kursy>
7. Typova prohrama navchannia (pidvyshchennia kvalifikatsii) spetsialistiv i fakhivtsiv, yaki zadiiiani v upravlinni systemoiu rannoho vtruchannia dlia zabezpechennia rozvytku dytyny, zberezhennia yii zdorovia ta zhyttia: Nakaz Minsotspolityky vid 29.09.2021 r. № 552 [Typical training programme (advanced training) for specialists and experts involved in managing the early intervention system to ensure child development and protect their health and life: Order of the Ministry of Social Policy No. 552 of 29 September 2021]. (2021). Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/documents/6135.html> [in Ukrainian].
8. Typova prohrama navchannia fizychnykh osib, yaki nadaiut sotsialni posluhy z dohliadu bez zdiisnennia pidpriemnytskoi diialnosti: Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy vid 15 bereznia 2021 roku № 131 [Standard training programme for individuals providing social care services without engaging in entrepreneurial activity: Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine No. 131 dated 15 March 2021]. (2021). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0550-21#Text> [in Ukrainian].
9. Spysok komand rannoho vtruchannia v hromadakh Ukrainy [List of Early Intervention Teams in Ukrainian Communities]. (2025). *UNICEF Ukraine*. Retrieved from <https://www.unicef.org/ukraine/documents/early-intervention-teams-list> [in Ukrainian].
10. OPP "Mizhnarodni sotsialni proiekti ta volonterska diialnist" [Educational Program "International Social Projects and Volunteering"]. (2025). Kyiv: Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. Retrieved from https://osvita.kpi.ua/sites/default/files/oop/i10_oppb_mspvd_2025.pdf [in Ukrainian].

Школяр Л. В., Панічевська Є. Л., Кадацька О. М. Підготовка фахівців соціальної роботи до надання послуги раннього втручання: сучасні виклики, міжнародні стандарти та освітні рішення

У статті здійснено комплексний аналіз сучасного стану розвитку системи раннього втручання в Україні та обґрунтовано необхідність її інтеграції у процес академічної підготовки майбутніх соціальних працівників. Розглянуто кадрові, організаційні та освітні аспекти формування професійних компетентностей, що забезпечують здатність фахівців надавати комплексну підтримку дітям раннього віку з порушеннями розвитку та їхнім сім'ям у кризових умовах, зокрема в умовах воєнного часу. Особлива увага приділяється адаптації міжнародних стандартів раннього втручання, психоемоційній підтримці, роботі з травмою, кризовому консультуванню та міждисциплінарній координації. Проаналізовано нормативно-правову базу, сучасні освітні програми, практичні кейси та програми підвищення кваліфікації фахівців, зокрема інтеграцію компонента «Раннє втручання і технології допомоги дітям раннього віку з порушеннями розвитку» у спеціальності «Соціальна робота та консультування» КПІ ім. Ігоря Сікорського. Показано, що ефективне впровадження послуги раннього втручання в умовах соціальних і гуманітарних викликів потребує поєднання теоретичних знань, практичних умінь, кейс-менеджменту та навичок міжпрофесійної взаємодії. Акцентовано стратегічну роль системи раннього втручання у своєчасному виявленні ризиків порушень розвитку, зміцненні стійкості сімей та запобіганні вторинній інвалідизації дітей, що забезпечує підвищення соціальної ефективності системи підтримки дітей раннього віку та формування інклюзивного середовища, здатного відповідати сучасним міжнародним стандартам.

Ключові слова: раннє втручання, соціальна робота, академічна підготовка фахівців.

Shkoliar L. V., Panichevska Ye. L., Kadatska O. M. Preparation of social work professionals for early intervention services: current challenges, international standards and educational solutions

The article provides a comprehensive analysis of the current state of early intervention systems in Ukraine and substantiates the necessity of their integration into the academic training of future social work professionals. The study examines staffing, organizational, and educational aspects of developing professional competencies that enable specialists to provide comprehensive support to young children with developmental disorders and their families in crisis situations, particularly under wartime conditions. Special attention is given to the adaptation of international early intervention standards, psycho-emotional support, trauma-informed practice, crisis counseling, and interdisciplinary coordination. The article analyzes the regulatory framework, contemporary educational programs, practical cases, and professional development initiatives, including the integration of the component “Early Intervention and Assistance Technologies for Young Children with Developmental Disorders” into the “Social Work and Counseling” program at Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. It is demonstrated that effective implementation of early intervention services in the context of social and humanitarian challenges requires a combination of theoretical knowledge, practical skills, case management, and interprofessional collaboration. The strategic role of the early intervention system is emphasized in the timely identification of developmental risks, strengthening family resilience, and preventing secondary disability in children, thereby enhancing the social effectiveness of early childhood support systems and fostering an inclusive environment aligned with contemporary international standards.

Key words: early intervention, social work, professional training.

Дата першого надходження статті до видання: 13.12.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.03.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

